

Knjiga popunjava činjenice vezane uz Križni put i represiju poslije 1945., ali i utvrđuje lokacije logora i zatvora poslije Drugoga svjetskoga rata te opisuje život u njima. U tom smislu mogu je koristiti primarno povjesničari, ali i politolozi i pravnici koji se bave političkom i pravnom problematikom poslijeratnog života, utvrđivanjem što točnijih činjenica u pravnim procesima prema vojnim osobama u ratu te presudama. Također je prikladna za diplomate kako bi bolje razumjeli međunarodnu situaciju poslije Drugoga svjetskoga rata, a svako od ovih svjedočenja može poslužiti kao predložak i za dokumentarne i za igrane filmove, a posebno za bolje razumijevanje lokalne povijesti okolice Ivanić Grada.

Pored toga, knjiga je još jedna dopuna traumatiziranog dijela hrvatske povijesti i može poslužiti za daljnja istraživanja.

Stipo Pilić

FILIP KATANIĆ, *POSLEDNJI DANI VITEŠTVA. KONJANIČKE BITKE PRVOG SVJETSKOG RATA I HRVATI. KNJIGA I. POČETAK RATA 1914. GODINE.* DESPOT INFINITUS, ZAGREB, 2022.

Knjiga *Posljednji dani viteštva. Konjaničke bitke Prvog svjetskog rata i Hrvati (Knjiga I. Početak rata 1914. godine)* druga je autorska knjiga Filipa Katanića, diplomiranog pravnika i doktoranda povijesti iz Zagreba. Ovo je prva povijesna knjiga na hrvatskom jeziku, napisana na području Republike Hrvatske, koja se bavi konjaništvom, rodnom vojske koje je u prošlosti imalo veliku ulogu na bojišnicama (a koje danas samo simbolično postoji u vojskama diljem svijeta) na Balkanskom i Istočnom bojištu 1914. godine u Prvom svjetskom ratu.

Na ovim bojištima sudjelovale su konjaničke postrojbe Austrougarske vojske, Rusije i Srbije. Autor dokazuje da je to početak kraja konjaništva kao važnog roda vojske koji na bojištu nosi prevagu, kao što je to bilo do tada, posebno u 19. stoljeću. Ponaosob su obrađene hrvatske konjaničke postrojbe u zajedničkoj carsko-kraljevskoj vojsci te domobranske, ali i protivničke srpske i ruske. Autor nam po prvi puta prikazuje ustroj navedenih konjaništava, njihovu strukturu i sastav i vojne doktrine. Nadalje je posebno raščlanjena taktička upotreba konjaništva u bitkama koje su vođene na navedenim bojištima do kraja 1914. sa svim dobrim i lošim stranama ali i tehnička modernizacija vojske (strojnice, topovi, komunikacijska sredstva poput telegrama, telegrafa i upotreba radija kao bežičnog odašiljača i prijenosnika informacija, te nadolazak zrakoplova) koja konjaništvo gura u stranu. Vrijednost dijelu daju životopisi hrvatskih konjaničkih časnika. Autor nas ovim znanstvenim djelom vraća u jedan dio zatomljene hrvatske povijesti o kojoj tako malo znamo.

Knjiga se sastoji od Uvoda, sedam poglavlja, popisa izvora i literature i kazala. Opsega je 323 stranice. Posebno se ističu brojni slikovni prilozi koji knjigu čine iznimno lijepom a čitatelju omogućavaju lagano praćenje teksta poput slika konjanika i slika izvorne arhivske građe u bojim, ilustracija u boji i karata. Sve navedeno knjizi daje dodatnu vrijednost uz originalnost djela i zanimljivost izričaja.

U uvodu autor ukratko izlaže sadržaj knjige i objašnjava razloge zašto se odlučio napisati više nastavaka ove teme. Upoznaje čitatelje s počecima razvoja konjaništva u drevnoj povijesti do najnovijeg doba, navodeći glavne bitke u kojima je konjaništvo odigralo ključnu ulogu i donijelo pobjedu svojoj strani. Zanimljivo, autor ističe kako se i borbena konjaništvo koristilo u Drugom svjetskom ratu na primjeru bitke kod Krasnobroda u Poljskoj na samome početku rata.

Prvo poglavlje *Plemenito i silno oružje* govori o razvoju ratnog konjaništva kroz povijest. Od početaka u drevnoj povijesti Asirije preko Antike i Srednjeg vijeka dolazi do Prvog svjetskog rata. Autor ističe djelovanje grčkog povjesničara Ksenofonta koji je prvi napisao konjaničke priručnike za obuku konjanika (djelo *O zapovjedniku konjice*) te zaključuje kako su temelji modernog ratnog konjaništva postavljeni u Franačkoj državi tijekom 7., 8. i 9. st. Mnoge institucije Franaka su se zadržale sve do Prvog svjetskog rata u austrougarskoj vojsci poput konstablera – grofa konjaništva, konjaničkog generala koji je bio zapovjednik svih kraljevih konja, funkcije koja je bila preteča funkcije modernog načelnika glavnog stožera vojske.

Drugo poglavlje *Austrougarsko, rusko i srpsko konjaništvo 1914.* govori o ustroju, strukturi, sastavu i brojnosti triju navedenih konjaništva koja su se sukobila na Balkanskom (austrougarsko i srpsko) i Istočnom bojištu (austrougarsko i rusko) 1914. godine.

Treće poglavlje *Hrvatski konjanici austrougarske vojske 1914. godine* ima velik značaj za suvremenu hrvatsku historiografiju zato što autor po prvi puta sustavno prikazuje pojedine hrvatske povijesne konjaničke postrojbe austrougarske vojske. Od prvog saznanja za postojanje Dalmatinske domobranske ulanske bojne, postrojbe ustrojene 1874. godine u Sinju do prikaza povijesti naših husara i ulana, kako su dobili ime, gdje su se borili i istaknuli, do prikaza pojedinih hrvatskih konjaničkih časnika. Na ovaj način domaći čitatelji po prvi puta dobivaju uvid u bogatu konjaničku povijest Hrvata kao i tradiciju konjogojstva na prostorima hrvatskih povijesnih zemalja koju je autor također izložio u kratkom pregledu povijesti uzgoja ratnog konjaništva.

Četvrto poglavlje *Kolovoz 1914. na Balkanskom bojištu* izlaže tijek ratnih operacija u Prvom austrougarskom pohodu na Srbiju u ljeto 1914. Autor na strateškoj, operativnoj i taktičkoj razini analizira uzrok austrougarskog poraza ističući kako je jedan od bitnih razloga za to bila neaktivnost austrougarskog konjaništva i njegova pogrešna upotreba od strane austrougarskog zapovjedništva. Navode se konjaničke bitke hrvatskih konjanika a intrigira autorov precizan prikaz pojedinih manje poznatih borbi iz dostupnih mu izvora.

Peto poglavlje *Kolovoz 1914. na Istočnom bojištu* izlaže malo poznate vojne operacije i djelovanja austrougarskog i ruskog konjaništva u Galiciji i južnoj Poljskoj na početku rata. Posebno je zanimljivo kako autor po prvi puta opisuje individualne sudbine pojedinih hrvatskih časnika poput Augusta Marića koji je bio načelnik stožera 2. husarske konjaničke pukovnije i Otta von Klobučara iz 5. ulanske konjaničke pukovnije. Također, prikazuje se djelovanje hrvatskih konjaničkih pukovnija u Galiciji, 5. i 12. ulanske konjaničke pukovnije.

Šesto poglavlje *Posljednja konjanička bitka u Povijesti* predstavlja zanimljivu priču o bitki koja se odigrala kod sela Jaroslaviči u istočnoj Galiciji 21. kolovoza 1914. godine. Ovdje su se sukobile austrougarska 4. i ruska 10. konjanička divizija. Bitku su obilježili klasični konjanički juriši s obje strane, bliska borba prsa o prsa hladnim oružjima poput koplja i sablje, djelovanje strojnica i suvremenog topništva i pomrčina sunca, zabilježena i u Zagrebu, o čemu autor donosi izvadak iz *Jutarnjeg lista*. Bitka je specifična radi toga što predstavlja prvi i jedini izravan okršaj ratnog konjaništva na bojišnici u čistoj konjaničkoj bitki na tradicionalan način kao u ranijim povijesnim razdobljima. O ovoj se bitki dosada nije pisalo pa i ovo poglavlje predstavlja novitet hrvatske historiografije.

Sedmo poglavlje *Lekcije iz prvih bitaka* donosi rekapitulaciju konjaničkog djelovanja prva dva mjeseca rata na navedenim bojištima. Umjesto zaključka, autor ostavlja temu otvorenom za iduće nastavke jer je ovo prva u nizu četiri knjige koje obrađuju ovu temu.

Popis izvora i literature je bogat. Objavom arhivske građe iz bečkog Ratnog arhiva, Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu i Državnih arhiva u Zagrebu, Bjelovaru i Karlovcu, te privatnih zbirki nasljednika hrvatskih konjanika iz Prvog svjetskog rata, korištenjem specijalizirane literature na stranim jezicima i hrvatskom kao i obrade onodobnog tiska, ova knjiga spada u kategoriju izvornih autorskih znanstvenih djela namijenjenog širokom krugu čitatelja. Temeљem takvog pristupa nastala je ova povijesna studija koja govori o početku kraja konjaništva kao posebnog roda vojske, s posebnim naglaskom na hrvatskom konjaništvu. Na kraju je kazalo imena i pojmova.

Ova povijesna monografija je zanimljiva, stručno i pregledno napisana te lako čitljiva. Ključni znanstveni i historiografski doprinos knjige je u tome da nas autor na jedinstven način upoznaje s vojnim rodovima konjaništva koje je na zenitu i počinje njegov kraj. Taj prikaz on obrađuje na primjeru hrvatskog vojnog konjaništva koje sudjeluje 1914. na bojištu Srbije i Galicije u sklopu austrougarske vojske. Dodatnu važnost tekstu daje navedeni prikaz hrvatskih vojnih postrojbi koje ratuju u sklopu austrougarske vojske. Zbog važnosti i značaja ovog povijesnog djela za domaću ali i svjetsku historiografiju ako djelo bude prevedeno na neki od svjetskih jezika i objavljeno u ovom formatu, toplo preporučam čitateljima njegovo čitanje.

Đuro Škvorc